

دانش اخلاق نیاز به توسعه روش‌شناختی دارد

قراملکی با بیان اینکه میان اخلاق و توسعه یک نسبت دو سویه وجود دارد؛ یعنی هم توسعه نیاز به اخلاق دارد و ما می‌توانیم اخلاق توسعه داشته باشیم گفت: در زیست اخلاقی شهروندان ما به توسعه اخلاق هم نیاز داریم.

قراملکی با بیان اینکه میان اخلاق و توسعه یک نسبت دو سویه وجود دارد؛ یعنی هم توسعه نیاز به اخلاق دارد و ما می‌توانیم اخلاق توسعه داشته باشیم گفت: در زیست اخلاقی شهروندان ما به توسعه اخلاق هم نیاز داریم.

به گزارش خبرگزاری مهر، احمد فرامرز قراملکی در مصاحبه با نشریه «گفتمان الگو» نسبت اخلاق و توسعه را نسبتی دو سویه دانسته و سرآغاز مواجهه نقادانه با وضعیت اخلاقی توسعه را گاندی می‌داند. وی معتقد است در غرب ارتباطات بین شخصی در درون جامعه به لحاظ اخلاقی رشد کرده است. قراملکی اخلاق را ترازوی توسعه می‌داند و از مطلوبیت اخلاق جهانشمول (به جای اخلاق مطلق) و لزوم پژوهش‌های بین رشته‌ای برای تدوین اخلاق توسعه سخن می‌گوید.

احمد فرامرز قراملکی با اشاره به اینکه واژه توسعه در گفتمان سیاسی غرب واژه‌ای با بار معنایی خاص است می‌گوید: «مهم‌ترین مشکلی که ما در ارتباط با توسعه، مدرنیته و حتی پست مدرنیسم داریم، بحث اخلاق است. علت آن هم این است که اساساً مدرنیته یک اخلاق ماشینی به ما داده و پست مدرنیسم هم یک اخلاق غیرثابت.»

وی معتقد است: «سرآغاز مواجهه نقادانه با وضعیت اخلاقی توسعه در غرب را می‌توان گاندی دانست. او در واقع سر منشأ جنبشی بود که اخلاق توسعه غربی را نقد می‌کرد. بعد از گاندی در کشورهای دیگر به ویژه در کشورهای آمریکای لاتین این بحث‌ها پیش آمد، به طوری که امروز شاهد انتشار صدها مقاله و ده‌ها کتاب در زمینه اخلاق توسعه هستیم. در همه این کتاب‌ها با بهره‌گیری از آمار، ادعا شده است که شیوه و الگوهای توسعه به سبک غربی ضدانسانی بوده‌اند؛ یعنی آثار جبران ناپذیری بر وضع انسان‌ها گذاشتند. بحث ستم به سایر اقوام، تبعیض نژادی و محکومیت‌ها، نمونه‌های بسیار بارزی هستند که در این کتاب‌ها منعکس می‌شود.»

او در این باره اضافه می‌کند: «در مقابل عده‌ای معتقدند که خیر؛ می‌توان نشان داد که جوامع توسعه یافته به تعالی اخلاقی هم رسیده‌اند. داوری در این خصوص به مطالعات جامعه‌شناسی اخلاق نیاز دارد و ما هم نمی‌توانیم در چنین زمینه بسیار گسترده‌ای اظهار نظر کنیم، اما جمع بندی من این است که در جوامع توسعه یافته «مهارت‌های تعامل اخلاقی» در درون جامعه افزایش یافته‌اند. نظر و قضاوت من این است که در جوامع توسعه یافته، ارتباطات بین شخصی در درون جامعه به لحاظ اخلاقی رشد کرده است.»

اخلاق و توسعه

به اعتقاد این پژوهشگر اخلاق: «میان اخلاق و توسعه یک نسبت دو سویه وجود دارد؛ یعنی هم توسعه نیاز به اخلاق دارد و ما می‌توانیم اخلاق توسعه داشته باشیم و علاوه بر این، خود زیست اخلاقی شهروندان در سطوح مختلف نیز، نیاز به توسعه دارد. بنابراین ما به توسعه اخلاق هم نیاز داریم. وقتی که این نسبت را لحاظ کردیم، می‌توانیم پی‌ریسیم که کارنامه توسعه جوامع از این دو حیث چگونه است؛ آن وقتی می‌توان یک ملاک برای داوری نقادانه الگوهای توسعه داشت.»

او می‌افزاید: «اخلاق را نه نمادی از توسعه یافتگی می‌دانم و نه عامل و زمینه‌ای برای آن. اخلاق برترین ترازوی توسعه است. به عبارت دیگر اخلاق ملاک توسعه است؛ یعنی به وسیله اصول جهان شمول اخلاقی می‌توان همه عناصر توسعه و الگوی توسعه را ممیزی اخلاقی کرد.»

وی تأکید می‌کند: «ما یک مدل توسعه نداریم، بلکه الگوهای توسعه داریم که برخی از این الگوهای توسعه ممکن است در اهداف، فرایندها و روش‌ها خلاف اخلاق باشند. بنابراین ما باید بدانیم که اخلاق جنبه ملاک برای ممیزی دارد.»

قراملکی به عنوان یک پیشنهاد عنوان می‌کند: «می‌توانید در واقع جهان شمولی اخلاق را به جای مطلق بودن اخلاق بگذارید. در آن صورت، می‌توانید اتصال بین سنت و جهان امروز را تأمین کنید، بدون اینکه از دو طرف منقطع شوید. بنابراین این‌ها نیاز به نظریه پردازی دارد.»

منابع اخلاق

این استاد دانشگاه در بیان منابع لازم برای تدوین الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت می‌گوید: «الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت نباید ما را از سنت و جهان امروز منقطع کند. بنابراین منابع ما در اخلاق توسعه می‌تواند بسیار گوناگون باشد.»

وی پس از اشاره به تجارب غنی ایران باستان و آموزه‌های والای اسلامی به عنوان دو منبع مهم، منبع سومی را پیش کشیده و می‌گوید: «منبع دیگر تجارب کشورهای توسعه یافته است که نمی‌توانیم آن را نادیده بگیریم. البته هر گونه افراط و تفریط این زمینه خطا است. نه می‌توانیم تجارب کشورهای توسعه یافته را حتی به لحاظ اخلاقی کنار بگذاریم و نه می‌توانیم به کل آن را بپذیریم، انسان باید به تمام منابع خود رویکرد انتقادی داشته باشد، از جمله به تجارب کشورهای توسعه یافته.»

وی ادامه می‌دهد: «آخرین منبعی که در این زمینه باید به آن اشاره کنم، رهاوردهای علمی در دنیای جدید است. اخلاق در دنیای جدید به هر حال، دانش بسیار پیشرفته‌ای است و ما در حوزه‌های بسیار متنوع اخلاق کاربردی، پیشرفت داریم. در حوزه

علمی و معرفتی، امروزه ادبیات نسبتاً فربه و قابل توجهی در اخلاق توسعه، به عنوان یک دانش داریم و در زمینه‌های مختلف دیگر اخلاق از جمله: اخلاق دیپلماتیک، اخلاق روابط بین الملل، اخلاق مدیریت شهری، این‌ها به دانش‌های بسیار برومندی در دنیا تبدیل شده‌اند و می‌توانند به راحتی منبع ما باشند.»

قراملکی با تأکید بر اینکه اگر اخلاق توسعه نداشته باشیم توسعه هم نخواهیم داشت می‌گوید: «اگر نگاه ما به اخلاق مشتبی پند باشد هیچ اثری نخواهد داشت و هیچ مدلی هم نمی‌خواهد، اما اگر بگوییم اخلاق یک دانش تشخیص، پیشگیری و درمان است، آن وقت این اخلاق روش‌شناسی خاص خود را خواهد داشت. معتقدم چالش میان رشته‌ای دانشمندان اخلاق و دانشمندان توسعه می‌تواند زمینه‌ای برای توسعه روش شناختی اخلاق توسعه ایجاد کند؛ یعنی اخلاق توسعه در کشور ما باید به مثابه یک دانش متولد شود. تولد آن هم بستگی به این دارد که دانشمندان توسعه با دانشمندان اخلاق گفت‌وگویی اثربخش داشته باشند.»

وی در پایان دیدگاه خود را خلاصه کرده و می‌گوید: «باید ۱ - حاجتمندی توسعه به اخلاق را جدی بگیریم ۲ - اخلاق را به عنوان یک دانش روشمند که باید حل مسأله کند بپذیریم ۳ - این دانش نیاز به یک توسعه روش‌شناسی دارد. این‌ها وقتی محقق خواهد شد که چالش‌ها و گفت‌وگوهای میان رشته‌ای را دامن بزنیم و به دنبال این گفت‌وگوها پروژه‌های تحقیقاتی پیش بیاید و در نتیجه ادبیات لازم برای این مسأله پدید آید.»

*گفت‌وگوی فوق‌الذکر در صفحات ۶۶ تا ۶۹ از شماره ششم نشریه «گفتمان الگو» با عنوان «ممیزی اخلاقی توسعه» منتشر شده است.